

Sándor MAKKAI

AUTOREVIZUIREA NOASTRĂ

I. Fapte imperative

În Evanghelia lui Ioan, partea I-a, versetele 46-47, ne întâlnim cu Natanael, eternul tip al prejudecății. Suflul fierbinte al Evangheliei s-a dezlănțuit pe pământ. Isus își alege primii învățăcei. Adineauri a cucerit un suflet: pe Filip. Sufletul cucerit e ca o casă arzând în vânt: face să vâlvăie mai departe focul sacru; însuflețit, îi spune lui Natanael: „Noi am găsit pe acela despre care a scris Moise în lege și despre care au scris proorocii: pe Isus, fiul lui Iosif din Nazaret”. Dar inima lui Natanael nu se înflăcărează. Nu se entuziasmează. El răspunde cu răceală: „Poate ieși ceva bun din Nazaret?” Manifestare pe veci caracteristică prejudecății. Natanael, piosul, învățatul evreu fidel, tovarăș al rabinilor și fariseilor, știe și este pe deplin convins că „acela despre care a scris Moise în lege și proorocii”: speranța, eliberatorul Israelului, Mesia, nu poate veni decât din Ierusalim. Fiindcă tot adevărul numai din Ierusalim ar putea să provină. Tot ce vine din altă parte, din rândul poporului neștiutor al legii, din „provincia” păcătoasă, întunecată, este din capul locului rău, blestemat, damnable. Un „oarecare” Isus, fiul lui Iosif ... dar nici nu are importanță cine este cel despre care e vorba, ce spune, ce vrea sau face, e pe deplin suficient că vine din Nazaret. Așadar, nu poate fi bun, drept, sfânt, Mesia. Esența prejudecății este că pentru el împrejurările neesențiale sunt hotărâtoare.

Mai târziu, Natanael s-a văzut silit să-și schimbe concepția. A învins prejudecata, fiindcă a văzut și s-a convins. Dar această afirmație a lui a rămas în Sfânta Scriptură, spre caracterizarea și dezonorarea sufletelor care se zbat în lanțurile prejudecăților. Ce ar fi devenit Natanael, dacă ar fi rămas în închisoarea prejudecății? Niciodată nu ar fi văzut viața grandiosului, eliberatorului adevăr divin! Ar fi rămas în cea mai îngrozitoare situație: și-ar fi legat el însuși ochii cu basmaua prejudecății și astfel și-ar fi zăgăzuit pe veci accesul la adevăr, la viață. Noi știm deja cine a fost și ce a însemnat pentru această lume acela pe care Natanael voia să-l dea gata cu un gest de desconsiderare. Noi vedem prea bine nesăbuința acestei prejudecăți. Și totuși spun: lumea noastră, întreaga noastră viață se împleticește în această orbire.

Nu trebuie să desconsiderăm nici acele fenomene aparent inofensive care împânzesc viața noastră cotidiană cu firele prejudecăților. Obişnuim să zâmbim auzind că pentru o gospodină în vârstă „nu poate” fi bun ceea ce prepară una tânără. Pentru simplul motiv că ea nu așa a făcut, la ea acasă, în vremea ei, altfel s-a făcut. Observăm de o mie de ori cum în aprecierea cui-va se înalță ca un zid de piatră în primul plan întrebări ca: al cui fiu sau a

cui fiică este, din ce clasă socială face parte, are diplomă sau nu, care-i sunt protectorii, dacă i-am auzit deja numele, în ce oraș sau la ce instituție lucrează și îl privim cu sfântă groază pe primul temerar care a cutezat să-și încredințeze măseaua sau appendicele grijii unui anumit medic. Pe e altă parte, în cazul pufăitului cu pricepere corespunzătoare al reclamei, cine ar avea opinie separată despre o carte, un tablou, o instituție, o modă sau un om? Între tată și fiu se poate exacerba până la tragic această dilemă reciprocă a prejudecății: ceea ce e nou nu poate fi bun, iar ce e vechi este neapărat rău. Toată lumea știe ce fel de prejudecăți domină în aprecierea creațiilor literare: cam fiecare scriitor celebru a trebuit să-și facă drum cu dinții peste muntele prejudecăților pentru a se impune. În domeniul științei se îngrămădesc până la ridicol barajele prejudecăților în calea unei descoperiri sau teorii noi. Viața politică și socială abia înseamnă altceva decât un haos al prejudecăților. Esența șovinismului este o dezolantă prejudecată; se pare că este o prejudecată indestructibilă opinia majorității despre minoritate, anume că aceasta din urmă este nedemnă de încredere și trebuie să fie oprimată. O sumedenie de lucruri mici sau mari dovedesc ce blestem al vieții omului este prejudecata. Căci prejudecată este orice noțiune sau poziție închisă față de schimbările vieții, față de viața care se schimbă neîncetat.

Orice concept sau punct de vedere închis? Poate că este totuși o afirmație exagerată! Admit că întrebarea nu este simplă de fapt, dimpotrivă: e foarte complicată. Fără îndoială, procesul în care se naște prejudecata este unul necesar și inevitabil. Nu numai atât: este și îndreptățit. Este, până la un anumit moment, dincolo de care, însă, este un pericol de moarte din punct de vedere sufletească. Întrebarea este: unde e răspântia la care procesul cunoașterii virează spre labirintul prejudecății?

Conform constatării străvechi a lui Herakleitos[1], lumea și viața sunt un fluviu vijelios în goană fără încetare. Acest fluviu se revarsă peste sufletul nostru, copleșindu-l cu rafala cosmică a impulsurilor. Ar putea duce cu sine omul, înecându-l, dacă el nu ar putea stăpâni într-un fel torentul. Sufletul nostru dobândește această domnie „de-o clipă”, acest ascendent cel puțin vremelnic și mereu repetabil, dacă crează concepte din momentele torentului de realități care apar, îl copleșesc și îl antrenează. Aceste concepte sunt stavila, plasa, cadrul, vasul prin care omul oprește, închide, contemplează și înțelege realitatea, transformând-o totodată în propria-i parte conștientă, în viața sa.

Încetul cu încetul experiența și învățătura conceptualizează și sistematizează întregul univers natural și spiritual și din acest sistem se deduc principii logice și etice, care determină cunoașterea și caracterul nostru. Într-un mod care nu poate fi detaliat aici, dar pe această cale se formează opiniile, convingerile noastre ideologice, etice, artistice, politice, pedagogice și de tot felul, întregul nostru univers și toate laolaltă suntem noi înșine, omul concret respectiv, personalitatea, cu cariera sa și felul său de a trăi.

Acest proces este firesc, logic și conform necesității. Dar – și acest dar este important aici – trebuie să știm că realitatea vieții însăși, pe care forme-

le mintale ale conceptelor, judecăților și ale cosmosului nostru se străduiesc să o sesizeze, nu se oprește niciodată, merge neconținut mai departe și între timp face mereu valuri noi, se schimbă, prin urmare după câtva timp conceptele noastre nu mai exprimă și nu mai acoperă viața, realitatea însăși.

Sunt filosofi – de exemplu Bergson[2] – conform cărora această neconcordanță dintre concepte și viață se referă în general la orice concept, la conceptul în sine.

În cadrul acestei conferințe nu se poate începe o dezbatere despre bazele profunde și distincțiile cele mai subtile ale teoriei cunoașterii. Stă însă în picioare adevărul în sens mai restrâns și mai special, anume că principiile, convingerile noastre legate de oameni și de viață, cele diriguitoare ale cursului practic al vieții sunt în primul rând „conceptualizări” spirituale și etice și ele nu pot acoperi și exprima decât temporar realitatea vieții în veșnică fluctuație spre noi cotituri, fără ca acest fapt să influențeze ceea ce este etern și imuabil. Acum, dacă în acest sens viața depășește concepțiile noastre, ce rezultă de aici pentru noi? Revizuirea permanentă a acestor concepții, o adaptare anevoioasă la realitatea care prezintă noi și noi trăsături.

Din ce se naște, așadar, prejudecata? Din îndărătnicia cu care nu mai vrem să ne revizuim conceptele și judecățile odată închise.

Numai că această îndărătnicie în aprecierea noastră proprie a semenilor noștri, a situației și sarcinilor noastre individuale, familiale, sociale, naționale, înseamnă moarte.

Ce s-ar fi întâmplat dacă fiul rățăcitor nu și-ar fi revizuit convingerea vinovată, mortală, în legătură cu el și viața lui? Și dacă tatăl nu ar fi fost dispus să-și revizuiască judecata aspră despre fiu?

Esența divină a Evangheliei este că Dumnezeu a revizuit condamnarea la moarte a omenirii și s-a aplecat asupra noastră cu dragoste generoasă și indulgentă. De aici rezultă și pentru noi marea datorie a revizuirii, față de noi și semenii noștri.

Așadar, prejudecata nu este altceva decât atașamentul absurd față de concepte, împotriva vieții. Înseamnă să atribui imuabilitate acelor opinii omenești provizorii, în care am voit să cuprindem imperfect realitatea mereu schimbătoare, fluctuantă, tot mai largă, mai bogată, mai variată și mai splendidă.

Așa stând lucrurile, putem afirma că esența prejudecății este, de fapt, auto-apărarea. Dar o autoapărare potrivnică vieții, ucigașă. Omul ține în mod nechibzuit la formele asigurate, definitive, închise, fiindcă este mai confortabil, nu e nevoie de noi eforturi, de luptă și suferință. Savantul în fața căruia apare îngerul noului adevăr se ascunde în carapacea de acum goală a unei teorii din care viața s-a stins, fiindcă se teme că apariția acestui înger înseamnă moarte pentru învățătura lui devenită populară, însemnând faimă, glorie, sau faloase. Nu vrea să vadă îngerul, ci asemenea lui Gedeon, vrea să bată în continuare pasul pe loc, pentru că se teme de noile eforturi, de sacrificiu. Așa se ancorează omul în imaginea pe care și-a creat-o despre el însuși, care îl justifică, deși de mult timp el este diferit. Față de situațiile și sarcinile noi ale vieții, de chemările ei răsună-

toare și poruncile ei cu sunet de trompetă, ne înrădăcinăm în principii morale, naționale, politice, pedagogice consacrate, și opunem propria noastră neputință, meschinărie, lașitate, propriul nostru confort și egoism, ca adevăr veșnic și imuabil, împotriva vieții al cărei torent gonește spre noul viitor. Prejudicata este un *vis inertiae** existent în om, strigătul animalului primitiv căzut în praf, în noroi: nu vreau să merg mai departe, să fiu altceva, să lupt, să trăiesc: vreau să dorm, să putrezesc! ... Prejudicata înseamnă chircirea minții și a inimii, împietrirea, închiderea în fața realității, a adevărului, a vieții.

Nu este însă necesar ca prejudicata să fie în mod conștient răuvoitoare: atașamentul, în pofida mai buneii convingeri, față de ceea ce este rău, perimat, trece deja dincolo de prejudicată. Esențial în prejudicată este tocmai faptul că omul nu permite ascendentul mai buneii convingeri, strivește în germenii posibilitatea de a ajunge la alt punct de vedere. Dar totuși prejudicata este totdeauna vinovată, este omisiunea îndeplinirii datoriei. Ea poartă în sine responsabilitatea și pedeapsa cea mai severă pentru talentul îngropat.

Care este marea datorie pe care prejudicata o respinge? Drumul eternei reînnoiri a vieții: lărgirea continuă a minții și a inimii, voința de a le face flexibile și receptive față de viață, de a pune iarăși și iarăși sub semnul întrebării problemele considerate a fi rezolvate, de a căuta mereu răspunsul la ele, pentru ca astfel să putem fi participanți la viața reală, colaboratori, constructori și unelte în cioplirea și inserarea pietrelor vii în clădirea viitorului, a împărăției lui Dumnezeu.

Prejudicata tentează și pustiește în fiecare epocă și în viața fiecărui om. Dar sunt epoci, situații, generații în viața cărora tentația și pericolul prejudicării se însutește. Dintre gânditorii noștri, mai mulți au arătat că noi suntem o generație care trăiește într-o asemenea epocă și situație. Ceea ce rezultă din faptul că acea catastrofă mondială care a trecut peste noi a pus sub semnul întrebării toate conceptele și convingerile închise de pe întreg teritoriul ideologic, al viziunii istorice, al concepției etice, al relațiilor politice, economice, pedagogice, sociale. Actuala situație mondială, această mare criză a omenirii forțează cu o furtunoasă putere sufletele ca să ne revizuim viața până la rădăcini. Șansa viitorului depinde: va fi dispusă și capabilă omenirea să se supună unei revizii hotărâte, sacrificându-și conceptele cu îndârjire închise? Toate încercările prin care puterile lumii cârlesc haina însângărată, zdrențuită a vechilor concepte, arată tot mai dureros, cu o claritate neîndurătoare adevărul gol: viața a depășit trecutul, omenirea are nevoie de o nouă viață și pentru această nouă viață este nevoie de o haină nouă a conceptelor și convingerilor și nu de petice noi. Judecata lui Hristos vultuează deasupra lumii: „Nimeni nu pune un petec de stofă nouă la o haină veche, pentru că umplutura ar trage din haină și ruptura ar fi mai rea” (Matei, 9:16). Menținerea hainei vechi este imposibilă. Vechea concepție a devenit idee preconcepțată. Noi comandamente de viață necesită legi noi.

* Forța inerției (*nota trad.*).

Foarte interesant este, însă, că revizuirea vieții este posibilă nu prin noi invenții, ci tocmai prin verificarea, reînnoirea, revizuirea conceptelor, principiilor, judecăților cât mai vechi, cât mai obișnuite și considerate a fi de la sine înțelese. Revoluțiile roditoare, marile descoperiri, adevărurile care fac epocă s-au întors totdeauna la conceptele cele mai vechi și obișnuite și s-au născut din revizuirea acestora. Și înnoirea propriei noastre vieți este posibilă numai prin revizuirea conceptelor fundamentale. De aceea a spus Hristos: vă dau o nouă poruncă: iubiți-vă unii pe alții! Conceptul iubirii, obligația ei nu a fost nouă, dar a devenit vorbă goală, lege rigidă, prejudecată îngustă și mortală: iubește-ți prietenul, urăște-ți dușmanul. Conceptul de bază transformat în prejudecată trebuia înnoit, revizuit din rădăcini, încărcat cu adevăratul înțeles al vieții divine a iubirii, astfel încât cel mai vechi cuvânt, atunci când a izvorât din sufletul chistic a devenit pe buzele apostolilor cel mai nou cuvânt, cuvânt atât de mare, atât de animat și splendid ca și cum înainte nimeni, niciodată nu l-ar fi cunoscut, auzit și rostit, căci conceptul s-a adaptat noii realități divine, vieții însăși apărute în Hristos.

Așadar, învingerea prejudecății nu constă în a da nume noi aceleiași mentalități perimate, golite, împietrite, devenite boală și otrăvă, ci în a încărca vechile concepții cu conținut nou, în a ne adapta conceptele la noile comandamente ale faptelor, în a țese din nou haina după măsura adevărului, a vieții, a realității, care nu mai încap în vechea haină și au rupt stofa.

Am găsit astfel și măsura problemei.

Conceptele și convingerile sunt totdeauna ineluctabile, inevitabil necesare. Dar pentru a nu deveni prejudecăți există o garanție pe toate planurile vieții și această garanție este faptul. Cunoașterea cât mai profundă și mai adevărată a faptelor, adaptarea cu supușenie la fapte, înaintarea împreună cu faptele: iată secretul vieții.

În prejudecată omul nu recunoaște faptul în sine, nu se adaptează și nu acestuia i se supune, ci unei explicații a faptului, care nu mai este satisfăcătoare, pe care intrarea mai deplină a acestui fapt în viața noastră a făcut-o să fie depășită, inutilă sau opritoare. Căci faptul, orice fapt, înseamnă mult mai mult decât este capabilă să sesizeze cunoașterea temporală a faptului.

De aici rezultă un principiu insuficient prețuit al cunoașterii adevărului, care azi, pentru noi, este de-a dreptul un comandament al vieții: faptele trebuie să găsească minți și inimi cât mai largi, cu o cât mai mare receptivitate și flexibilitate. Datoria noastră este să observăm cât mai extensiv și mai intensiv faptele și, privindu-le cât mai obiectiv, cu minte și inimă cât mai devotate, să ne adaptăm comandamentului pe care îl poartă.

Pentru a nu se înțelege greșit acest adevăr, trebuie să accentuez un adevăr evanghelic, anume că faptele nu sunt subzistente în sine. Faptele sunt ambasadori, îndrumători, aducători de porunci. E adevărat că uneori faptele tocmai că nu impun adaptarea la ele, supunerea, ci confruntarea, împotrivirea. Din afirmația că drumul vieții este adaptarea la fapte, foarte mulți sunt dispuși să deducă justificarea compromisului. Dar dacă ne ridicăm la nivelul înțelegerii

că faptele conduc dincolo de ele, că uneori ne supunem comandamentului lor tocmai atunci când înfruntăm ceea ce este efectiv dat, atunci nu vom înțelege greșit importanța pe care o au faptele în viața noastră.

Sfânta Scriptură ne învață în sensul cel mai larg că faptele naturii – cu cât le cunoaștem mai bine în sine și în multitudinea infinită a combinațiilor dintre ele –, la fel și faptele de viață ale istoriei și ale sufletului omenesc împreună sunt purtătoare ale marelui comandament, anume că omul trebuie să fie instrumentul, slujitorul conștient al măreței Vieți. Faptele confirmă Revelația.

În această lumină prejudecata este păcat de moarte, fiindcă înseamnă poartă închisă în fața noilor comandamente ale vieții, teama zgârcită pentru interesele noastre vechi, mărunte și egoiste, teama de a purta cu abnegație crucea îndeplinirii datoriei, fuga lașă, trândavă și josnică din fața singurului conținut măreț al vieții, acela de a fi în slujba iubirii. Ceea ce pentru indivizi, familii și națiuni înseamnă moarte.

Aceste raze care au pornit, poate, prea de sus și de departe, vor să pună în lumină marile probleme ale destinului minorităților naționale maghiare din Transilvania.

Doisprezece ani de soartă și viață minoritară trebuie să fi fost îndeajuns pentru a recunoaște o datorie, anume aceea că minoritatea maghiară din Transilvania trebuie să supună reviziei problemele fundamentale ale vieții ei. Maghiarimea din Transilvania trebuie să țină seama de faptele care au intrat în viața ei cu o forță decisivă. Pentru a rămâne în viață, maghiarimea din Transilvania are nevoie de adevărul vieții și de adaptarea cu supușenie la acest adevăr.

De ce trebuie, de ce este necesar să facă acest lucru?

Pentru că acele concepte de bază și convingeri pe care le-a adus din viața dinainte nu mai sunt o expresie a vieții, a realității însăși, dacă nu trec prin focul unei revizuii zguduitoare a rădăcinilor minții și inimii.

Fiindcă acea autoapărare a cărei esență este că „nu uită și nu învață nimic” duce la chircirea, la înăsprirea inimii, la închiderea ei față de comandamentele vieții și neputința de a se apăra împotriva morții.

Fiindcă minoritatea are prejudecăți, care sunt sterile și devastatoare, din cauza cărora nu poate să recunoască și să urmeze porunca divină a îndeplinirii datoriei cu abnegație și a iubirii slujitoare, garante ale vieții, dreptății și viitorului.

*

Acele concepte și judecăți cu îndârjire închise, în care se ascunde încercarea unei autoapărări ireale și periculoase, se referă în primul rând la trecut. Această grupă de prejudecăți necesită revizuirea radicală a conștiinței noastre naționale. Acele mari fapte strivitoare care, din cataclismul mondial s-au abătut asupra noastră, ne-au zguduit din temelii viața, astfel încât din această sincopă aproape că nu ne-am revenit nici până azi. Nimeni nu poa-

te nega, iar dacă ar vrea să nege, evenimentele vieții de toate zilele i-ar striga cu glas tare că ne confruntăm cu fapte incontestabile și irevocabile de către noi, care strivesc definitiv pe cel ce nu ține seama de ele.

În doisprezece ani am avut în fața ochilor multe încercări disperate de revanșă. Să ne închidem pentru o clipă ochii și să înlăturăm teribilul mărciniș al evenimentelor, crescut în doisprezece ani între noi și marginea unei mari prăpăstii... Auzim, iată, tristul țacănit de roți ale vagoanelor cu expatriați și repatriați și vedem mii și mii de oameni care s-au revanșat, ocolind comandamentele faptelor. Asta nu vrea să fie o acuzație, nici pe departe, ci simpla constatare că mulți s-au văzut siliți, datorită unor constrângeri interne sau externe, să procedeze astfel. Înaintea noastră apare tot mai palidă acea față maghiară a cărei privire, ale cărei trăsături dau de știre cu încăpățănare: nu iau la cunoștință faptele! Vedem apoi ici-colo fețe exprimând un altfel de îndârjire, spunând strepezit sau indolent: da, iau la cunoștință faptele și trag concluziile. În ce ne privește, toate aceste încercări de decontare sunt căile autoamăgirii și iluziei, ale greșelii și înșelării pentru noi care am rămas aici, suntem aici și aici trebuie să dănuim respectând ordinea legală – maghiari pentru totdeauna. Noi am devenit cetățeni ai României; legile și ordinea juridică a acestei țări sunt determinante pentru viața noastră. Noi trebuie să ne menținem maghiaritatea în cadrele acestei ordini, încadrându-ne în ea, nu împotriva cuiva, ci în interesul afirmării pașnice a personalității noastre spirituale moștenite.

Noi trebuie să ținem seama de fapte, dar, fără îndoială, asta reclamă revizuirea unor concepte și convingeri de bază, în primul rând a acelor care se referă la aprecierea trecutului. Prima și cea mai importantă sarcină a maghiarimii din Transilvania este o revizuire a concepției sale despre trecut, astfel încât să excludă prejudecățile potrivnice vieții și să creeze o formă sănătoasă a autoapărării.

Știu că această problemă este și azi una foarte delicată și dificilă. Ea poate fi greșit interpretată chiar din două părți, dar nimic nu poate împiedica îndeplinirea datoriei iar viața urgencează îndeplinirea ei.

Prejudecățile privind aprecierea trecutului pot fi împărțite în două grupe contrare. Prima grupă susține că trecutul a fost într-un totu bun. Epoca în care ne-am născut și crescut a fost epoca cea mai glorioasă a istoriei națiunii maghiare: timpul fericit al înfloririi, al demnității, al culturii, al bunăstării. Toți cei care au vorbit de necazuri, de greșeli și au prevestit vâртежuri ascunse sub suprafața strălucitoare, au fost mânați numai de motorul egoismului și al propriului lor orgoliu nesatisfăcut și au fost, în cele din urmă, dușmani ai națiunii. Înflorirea tuturor forțelor națiunii maghiare era aproape de punctul definitivării dominației sale pe pământul propriu și al asigurării pe veci a viitorului fericit al națiunii. Visul celor treizeci de milioane de maghiari, viziunea culturii care beatifică totul și pe toți ca maghiari, aproape că juca la orizont dansul zânelor. În vremea aceea nu a existat oprimare, nedreptate, sărăcie. Trăsăturile maghiare strălucite ale dreptății, cavalerismului, cinstei au dominat în guvernământ, în administrația publică, în cultură, în educa-

ție. E adevărat, au existat dușmani haini, care în mod greu de înțeles au urmărit pierzania națiunii. Astfel, muncitorimea social-democrată, care nu se știe din ce motive era veșnic nemulțumită, se agita și se plânga de nedreptate, mizerie, exploatare și altele. Apoi Austria, care cu invidie a izolat maghiarimea de lume, pentru a fi cunoscută greșit, sau a nu fi cunoscută deloc. Dar toate acestea nu au fost din vina maghiarimii, s-a uneltit, s-a folosit abuziv preaplinul de generoasă bunătate a maghiarimii. Ce ar fi meritat o asemenea națiune? Recunoașterea lumii, admirația, prietenia, sprijinul ei. Și dacă asta a meritat, atunci ceea ce i s-a întâmplat este cea mai mare nedreptate care a avut loc vreodată în lume. Cauzele acestei nedreptăți nici cu lupa nu pot fi descoperite în viața, în sufletul, în caracterul maghiarimii; ea a fost generată de cauze din afara ei, de întâlnirea nefericită a unor contrarii străine care au zdrobit o seamă de nevinovați și drepti. Așadar, în nici un fel și în nici o parte nu suntem vinovați pentru ce s-a întâmplat. Noi suferim fără nici o vină. Ce are de făcut un suferind nevinovat? Să aștepte miracolul care șterge nedreptatea și restabilește dreptatea. Suntem îndreptățiți să așteptăm miracolul și îl așteptăm, fiindcă merităm ca prin minune Dumnezeu să ne restituie ceea ce a fost al nostru. Faptele contrare sunt doar provizorii și nu avem nici un motiv să „învățăm” din aceste fapte, sau să „uităm” ceva din cauza lor, să le lăsăm să pricinuiască schimbarea punctului de vedere, a convingerilor noastre, să ne facă să deslușim în ele noile comandamente ale unor sarcini noi.

Avem, așadar, în față patru judecăți: Trecutul a fost bun. Cu noi s-a întâmplat o nedreptate. Nu suntem responsabili. Avem dreptul să așteptăm un miracol.

De ce spunem că aceste judecăți sunt prejudecăți?

Nu pentru că ele ar fi în totalitatea lor false, sau mai ales în mod conștient de rea-credință. Aceste convingeri pot fi izvorâte din inimă, sincere, profund simțite și în cele mai multe cazuri așa sunt; cu siguranță, în ele pot fi găsite trăsături ale adevărului. Chiar dacă trecutul nu a fost plin numai cu bine, sunt fără îndoială în el și multe lucruri bune, drepte, valoroase și mari. Fără doar și poate, judecata omenească, în timp ce consideră că face dreptate de o parte, comite grave nedreptăți de altă parte, față de indivizi și față de națiuni. E cert și că pentru ce s-a întâmplat responsabilitatea nu revine tutu-ror în mod egal și în toate privințele. Și totuși, toate acestea nu sunt altceva decât o jalnică prejudecată, fiindcă în fața faptelor punctul de vedere este că cineva are dreptul să aștepte un miracol. Această așteptare a miracolului este cea mai tristă prejudecată maghiară. Faptele, realitatea au depășit conceptele semețe, înfumurate, splendide ale conștiinței naționale. Să presupunem și să acceptăm deocamdată că totul a fost bine așa cum a fost în trecut. Dar chiar dacă ar fi așa, acel trecut este irevocabil trecut, nu mai există și nu mai poate fi readus în prezent. Acesta e faptul. Să presupunem că tot ce s-a întâmplat cu noi este cea mai mare nedreptate. Dar această nedreptate s-a făcut, așa este și nu altfel. Iată al doilea fapt. Față de aceste fapte numai două

puncte de vedere sunt posibile. Închiderea îndărătnică, punctul de vedere al prejudecății, care este culpabil fiindcă este potrivnic vieții și mortal. Celălalt este acela al acceptării faptelor, al interceptării și urmăririi comandamentelor acestora privind viața.

Dar înainte de a încerca să sesizăm acest comandament al vieții trebuie să vedem cealaltă grupă a prejudecăților, care opun realității tocmai concepțe contrare. Aici dăm de următoarele principii și opinii: Trecutul nu este altceva decât un noian de erori și vinovății. De altfel, istoria nu oferă nici un fel de învățăminte, este nedemnă de încredere, falsă, căci în ea fiecare națiune se preamărește cu șovinism orb numai pe ea însăși. Toate gloriile pe care le cântă sunt superficiale, aparente, de fațadă. Cea mai glorioasă epocă nu a fost altceva decât despotismul celor mari, desfătarea lor la suprafață, în timp ce dedesubt duhnea corupția, oprimarea, exploatarea. Cu o nepăsare vinovată, trecutul maghiar a pregătit catastrofa. Fraze goale, lozinci, devize răsuflăte au constituit patriotismul, conștiința națională. Șomaj, emigrație, înglodare în datorii, abandonarea muncii productive, alunecarea forțelor economice și culturale în mâini străine caracterizează era puterii și a dominanței maghiare. În aceasta cel mai mare rău a fost tocmai ceea ce era maghiar. Fatal este că întreaga putere și conducere s-au concentrat în mâna unei singure clase și că această clasă nu a fost exponenta forțelor spirituale și morale. Liberalismul și democrația au rămas simple lozinci, iar întrucât s-au înfăptuit într-adevăr, numai neamul maghiar nu a putut beneficia, căci ele au rodit numai pentru străini.

Prin urmare, noi suferim pentru păcatele unei clase conducătoare și aceasta poartă răspunderea pentru tot ce s-a întâmplat. Faptele arată că nu trebuie să ne sinchisim de trecut și trebuie să ne adaptăm prezentului, astfel încât să ne putem asigura existența personală.

Aceste idei: trecutul e rău, răspunderea pentru cele trecute revine clasei conducătoare de atunci, trecutul nu mai trebuie să ne preocupe și prezentului trebuie să ne adaptăm individual – se deosebesc de cele din prima grupă numai prin faptul că, în locul așteptării miracolului, recunosc admiterea faptelor și necesitatea adaptării personale la fapte. Și totuși, aceste idei poartă pecetea prejudecății. Pot exista și există adevăruri în sumbra critică a trecutului, dar cu toate acestea înseamnă totuși închidere cu privire la adevărata față a faptelor, căci nu sesizează în ele comandamentul de viață care ni se adresează ca națiune, cerându-ne nu compromis individual, ci dezvăluirea unei noi conștiințe naționale, viabile, sănătoase, ca recunoaștere a adevăratei misiuni a faptelor și supunerea potrivită față de ele.

Acest comandament al faptelor vreau să-l tălmăcesc în cele ce urmează.

II. Imperiu în suflet și justete

Avem acum în față datoria de a ne revizui conștiința națională, a o curăța de prejudecăți, a descătușa conceptele închise și a desluși cuvântul de ordine al vieții, care în baza faptelor decisive ni se adresează astfel încât să putem crea o nouă posibilitate a vieții naționale, pentru noi și copiii noștri.

Primul lucru pe care cu mare profunzime și seriozitate, cu minte și inimă larg deschise, trebuie să-l transformăm în convingere este adevărul că, de vreme ce faptele nu există de dragul lor și există numai când – dar, atunci există întotdeauna! – își îndeplinesc misiunea, în revizuirea conștiinței noastre naționale nici o clipă nu trebuie să ne influențeze ori să ne împiedice caracterul provizoriu sau permanent al faptelor. Față de fapte, cea mai gravă prejudecată este să le considerăm provizorii sau imuabile și să ne potrivim convingerile după acest punct de vedere. Faptul e fapt, și dacă e provizoriu, și dacă e peren. Faptul care a adus cu sine un nou val al vieții, în mod cert a adus și porunca: tu trebuie să te reînnoiești, trebuie să fii altfel. Neapărat trebuie să te reînnoiești, fiindcă ești depășit pentru totdeauna. Această poruncă este de acum independentă de orice împrejurare externă. Degeaba te amăgești spunând că faptul e provizoriu, că în scurt timp totul va fi așa cum a fost. Niciodată, nimic în lume nu va fi așa cum a fost; dar chiar dacă ar fi aproape așa, tu trebuie să fii nou, să fii diferit. Este posibil ca faptele să înscrie, cândva sau curând, din nou o grupare care formal seamănă leit cu una veche; dar aici e vorba de un lucru extrinsec, prin care viața vrea de acum altceva decât ce a fost demult. Și este posibil ca niciodată să nu mai apară un grup al împrejurărilor deja dispărut, dar asta nu îți permite ție să fii închis în fața cuvântului de ordine al vieții: cu atât mai mult trebuie să te înnoiești, căci altfel ești pierdut. Comandamentul faptelor este: conștiința noastră națională în orice caz, în orice fel de destin, trebuie să se schimbe, să se înnoiască, să se purifice.

Al doilea factor constitutiv al conștiinței noastre naționale trebuie să fie convingerea: sunt greșeli și păcate, care o dată cu conflagrația mondială au trecut prin sita Timpului. Și ele trebuiau să treacă. „Nu trebuie să permitem ca ceea ce Timpul a condamnat la moarte să simuleze viață și să bântuie ca o stafie printre noi. Vechile păcate trebuie să rămână moarte” (*Magyar fa sorsa*, p.34)¹. Nu a fost bun tot ce a fost și nu a fost bine totul așa cum a fost. Faptele impun transformarea curajoasă și consecventă a concepției romantice, sentimentale și lipsite de critică privind națiunea și istoria, într-o viziune critică. O catastrofă a istoriei mondiale, care a zdrobit o națiune, a avut în orice caz și motive mari universale, din afara națiunii mici, independente de ea; și totuși așa e corect și așa sună porunca, să o privim ca o teribilă pedeapsă și consecință a unor cauze interne și păcate împotriva vieții. Căci considerând-o drept nenorocire accidentală, întâmplătoare, exterioară, ne batem

¹ Este vorba de lucrarea lui Sándor Makkai, *Magyar fa sorsa* [Soarta copacului maghiar], Kolozsvár, 1927 (nota edit.).

pieptul în continuare pentru adevărul nostru și încremenim în vechile păcate. Trebuie să acceptăm o lecție a faptelor, anume aceea că marea ocazie exteroară a pustiirii nu a făcut decât să proclame și să pecetluiască soarta scrisă în păcatele noastre, de noi înșine. E greu să privim astfel lucrurile, să renunțăm la adevărul nostru, dar în interesul vieții trebuie să acceptăm această regulă: niciodată să nu caut și niciodată să nu accept cauza externă a ceea ce se întâmplă cu mine, până când există și numai o singură cauză internă care a putut să contribuie ca acel ceva să se întâmple. Mai bine să fiu nedrept și neîndurător față de mine însumi, decât să găsesc cauze externe pentru justificarea mea. În orice caz, sunt mai aproape de adevăr dacă sunt neînduplecat cu mine, atâta timp cât văd în mine și o singură buruiiană otrăvitoare a păcatului de moarte. Or, trebuie să vedem clar că și în trecutul maghiar, și în sufletul maghiar, au fost păcate aducătoare de moarte. Spiritul partinic, orgoliul, impetuositatea, focul de paie i-au săpat adeseori gropi uriașe la răscrucile tragice ale istoriei sale. Trândăvia orientală, somnoroasa indiferență, egoismul teluric l-au împins de destule ori înapoi, și pe pământul propriu și în Europa, în marea competiție a popoarelor.

Iar păcatul tragic, devenit factor istoric, este că nu a știut să se supună unei conduceri sufletești, spirituale. Conducerea națiunii pe baza originii și averii a stabilizat cu timpul dominația prejudecății, a micimii de spirit și a imitației lipsite de orice originalitate, care au făcut ca națiunea maghiară să fie incapabilă de singurul mod de viață dat unei națiuni mici ajunse într-un punct de conflict: calea spre flexibilitate intelectuală, receptivitate, progresivitate, aspirație spre universalitate. Maghiarimea a trebuit să audă sentința deprimantă a Timpului: „O națiune săracă și mică nu poate trăi în condițiile unei spiritualități neînsemnate sau mediocre” (*Magyar fa sorsa*, p.43).

Dacă am ascultat această sentință – învingând orice prejudecată – și am accepta-o în conștiința noastră, urmează acea nouă trăsătură a conștiinței naționale pe care comandamentul vremurilor vrea să o trezească în noi și care, dacă se naște, va însemna, într-adevăr, aurora unei noi conștiințe maghiare. Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru trecut! Trebuie să o asumăm, tocmai pentru că vedem și știm unde ne-a adus acel trecut. Trebuie s-o asumăm ca păcat al nostru, tocmai pentru a-l ispăși, pentru a ne pocăi și pentru a nu-l mai comite niciodată din nou. Ar fi mai simplu de altfel să bravăm acel trecut, să negăm eventual legătura cu el, să declarăm că păcatele lui nu sunt păcatele noastre, că noi nu suntem responsabili pentru ele, că le condamnăm, ca victime inocente ale lor. Asta ar fi cea mai mare lașitate, cea mai rușinoasă trădare și cea mai josnică minciună. Asumarea răspunderii, penitența și ispășirea constituie cea mai mare faptă prin care o națiune își poate dovedi dreptul la viață și viabilitatea. Pocăința nu este rușinea unei națiuni, ci gloria și puterea ei, dacă într-adevăr își regretă păcatele și îi este rușine de ele. Națiunea penitentă, aflată sub povara răspunderii, se situează cu mult deasupra națiunii care gesticulează orbește în beția dreptății și gloriei, a superiorității și virtuților ei.

Dar, firește, nu mă gândesc la asumarea răspunderii, la pocăința și ispășirea păcatelor prin cuvinte. Înțeleg prin acestea o luptă dâră împotriva trăsăturilor naturii noastre, potrivnice vieții. Aici se zbate o minoritate maghiară mică, săracă și abandonată. O picătură de apă, mică, de un milion și jumătate în ocean. Este furtună în această picătură de apă, sau sfântă, serioasă acalmie, pace meditativă, limpezită, unitară în toți atomii ei? Poate, oare, această mică frântură să fie ceea ce întregul niciodată nu a știut să fie? Ar putea să excludă cel puțin din propria-i comunitate acele contradicții care au sfâșiat-o în trecut și care, dacă rămân păcatul ei neasumat, neregretat și neispășit, toate suferințele ei au fost și vor fi zadarnice? Acesta este comandamentul de viață pe care îl comunică faptele!

Printre trăsăturile constitutive ale conștiinței noastre naționale, cele de până acum reprezintă partea critică. Dar, firește, are această conștiință și o altă față, fără de care cea dinainte și-ar pierde însemnătatea. Avem neapărată nevoie de viziunea critică asupra trecutului, de vederea clară a păcatului, de asumarea răspunderii, de pocăință și ispășire, pentru ca în sfârșit să se evidențieze în fața noastră cu toată forța, măreția și strălucirea consolatoare, acea valoare pe care trecutul și caracterul nostru, Geniul Națiunii noastre o reprezintă și o iradiază. În măsura în care este necesar să vedem în mod conștient, clar și să condamnăm păcatele potrivnice vieții, pentru ca mai apoi să le putem stârpi din noi, la fel de necesar este ca, liberi de orice prejudecăți, să vedem limpede și să îmbrățișăm cu dragoste fierbinte toate acele valori dragi și sfinte, dătătoare de viață și bogăție, pe care trecutul și sufletul maghiar le-a produs, le reprezintă și le prezintă ca fiind proprietatea sa fără seamăn, indispensabilă și de neînlocuit în ansamblul marilor valori ale omenirii. Dacă a trebuit să calificăm ca prejudecată periculoasă negarea greșelilor trecutului și ale sufletului național, romantismul pentru care totul era foarte bun și măreț, cu aceeași forță trebuie să demolăm orice prejudecată care ar îndrăzni să nege și să desconsidere valorile nobile, adevărate, frumoase și grandioase ale istoriei noastre milenare și ale sufletului etern maghiar. Convingerea mea este că oricât de păgubos a fost și poate fi și azi „patriotismul” naiv, lipsit de spirit critic, „exhibiționismul maghiarității”, care de la Adam încoace consideră că tot ce e bun e maghiar, și nu admite nimic ce e bun dacă nu e maghiar; consecințe mult mai nocive ar avea și are maniera de asemenea lipsită de critică prin care se neglijează și se disprețuiește ceea ce este specific și exclusiv maghiar, lipsindu-ne cu un trist orgoliu viața de rădăcinile ei, pentru a deveni jucăria vânturilor și valurilor și a se nimici.

Istoria noastră este strădania mereu înflăcărată și mereu potolită a minții, inimii, caracterului și forței maghiare pentru dezvoltarea esenței și valorilor proprii; ea este plină de inițiative curajoase, frumoase și de mare anvergură, care voiau să întruchipeze fiecare câte o viziune maghiară, un scop, un drum, un mod de viață, un adevăr, care să devină forța motrice vie a vieții adevărate, dar fără să reușească vreodată! De ce?... Fiindcă maghiarii nu au permis. Fiindcă maghiarilor nu le-au trebuit. Fiindcă maghiarilor le-a plăcut, le-a tre-

buit, le-a fost bun numai ceea ce minți și inimi străine au lăsat să cadă între ei. Și în această privință nu există deosebire între noi. Câte idei ale unor minți savante maghiare au rămas în întuneric, pentru ca mai târziu să apară în fața minții maghiare ca idei salutate cu surle și tobe ale unui creator străin!

Iată, așadar, bilanțul real, lipsit de prejudecăți, al trecutului: goana aventurieră după glorie, izolare retrogradă, risipă ușuratică a vieții, renunțarea trândavă la noi înșine: brațul balanței prevestitoare de moarte a păcatului; și apoi forța de muncă creatoare, disponibilitate cu minte larg deschisă pentru învățatură, moderația înțeleaptă și nobila conștiință a forței proprii: brațul balanței valorii propagatoare de viață. Care este rezultatul acestei dări de seamă? Moarte, dacă, pierduți în prejudecăți unilaterale, din nou, nici acum nu transformăm în realitate marea învățatură a acestui trecut: prin penitență la înnoire! – și viață, dacă facem asta cu dârzenie.

Căci trebuie să știm că viziunea istorică din cele de mai sus, preparată oarecum ca un exemplu didactic (conturată pentru prima oară în conferința mea intitulată „Valoarea trecutului”; a apărut în 1929 în volumul *Drumul nostru*), nu se limitează doar la cazurile și personalitățile numite, nu înseamnă numai contingențele care se relevă în ele, nici pe departe nu vrea să spună că păcatul maghiar și valoarea maghiară s-au manifestat numai în aceste catastrofe sângeroase îndeplinite prin arme fizice și că s-a manifestat numai prin aceste câteva personalități constructive naționale, ci vrea să ofere legea eternă și modelul bilanțului dintotdeauna al vieții maghiare.

Nu numai în politică, ci și în cultură, în viața socială, în familie și individ, nu numai în sens fizic, ci și sufletesc, intelectual și moral, aceste păcate maghiare și aceste valori maghiare se luptă pe viață și pe moarte și în noi, în această generație maghiară.

Și marile tentații ale vieții noastre, blestemele ei și – dacă nu scăpăm de ele – marile catastrofe se datorează năzuinței spre afirmare și succese ieftine, căutării de comori la modul aventurier, ignoranței închise față de marea învățatură a faptelor, risipei de viață prin înecarea amarului în beție, compromisului trândav al renunțării la sine. Și viața noastră poate fi înnoită, salvată, numai prin muncă creatoare, învățatură, disciplina înțeleaptă a abnegației și conștiința care merge până în profunzimi.

Am ajuns acum la acea sarcină a revizuirii conștiinței noastre naționale pe care ne-o impune destinul de minoritari.

Cu câțiva ani în urmă, într-o conferință („Public și literatură”, 1927, a apărut în 1929 în volumul intitulat *Drumul nostru*), am conturat conștiința maghiară minoritară după cum urmează: această conștiință „are un fundament profund care trebuie să devină opinie publică și convingere publică în rândurile maghiarimii din Transilvania. Este o vocație universală a minorităților, în vremurile grele de azi. Milioanele de minoritari risipite peste tot în Europa, rupte de sub suveranitatea națiunii lor, au în față pretutindeni o dublă sarcină. Pe de o parte, în interesul întreținerii și al vieții proprii, oriunde trebuie să înțeleagă că în lipsa independenței și puterii politice singura cale a conservării lor

este viața spirituală și morală bazată pe propriile tradiții naționale, dar dezvoltată independent, în raport cu condițiile date; pe de altă parte trebuie să admitem și că această cultură nu poate fi închisă în sine și îngustată, deci condamnată la moarte, ci pretutindeni trebuie să fie mai universală decât cea a țării-mamă de care a fost ruptă, mai aproape de eternele înălțimi ale omenescului și mai profund umană. Cultura fiecărei țări independente se adaptează în mod necesar interesului politic, în schimb minoritățile, nefiind legate de un asemenea interes, pot totdeauna să-și pună caracterul național în slujba unor idealuri general umane și în cultura lor pot să caute și să se apropie de culmile marilor valori comune care leagă națiunile între ele. Minoritățile sunt cheamate, fie și numai prin forța necesității, datorită suferințelor generate de situația lor, să pregătească o spiritualitate umană mai universală și minunatul viitor al adevăratei fraternități între oameni. Nici o suferință nu a fost și nu va fi gratuită, ci de-a dreptul providențială în viața lumii, dacă minoritățile înțeleg, își asumă această misiune divină și lucrează în slujba ei”.

În baza acestora am declarat încă de atunci că maghiarimea din Transilvania trebuie să dezvolte o viață spirituală bazată pe moștenirea maghiară și construită pe aceasta, dar independentă, care caută în mod conștient și cultivă valorile umane universale.

Cât de mare efort și ce sarcină înseamnă asta putem vedea comparând viața noastră cu viața culturală maghiară din Ungaria și cea românească din România.

În ceea ce privește situația și posibilitățile, deosebirea decisivă este că aceste culturi, în cadrele țării și statului propriu, sprijinite și protejate de imperiul național, pot să dispună de un arsenal al forțelor materiale, juridice și instituționale din care noi nu avem așa zicând nimic. Azi pare încă firesc că o țară în cel mai bun caz tolerează cultura minoritară și o lasă să trăiască, dar nu consideră că este în interesul ei să-i acorde protecție și sprijin deosebit, mai ales sub aspectele specific naționale.

Faptul care determină conștiința noastră maghiară minoritară este gândirea cu seriozitate până la capăt și luarea în seamă sub toate aspectele realității că noi nu dispunem de nici un fel de imperiu pământesc. Acest lucru înseamnă că din viața caracteristică nouă putem realiza doar atât cât putem înfăptui prin forțe proprii, fără ajutor extern.

Iar forța noastră este stabilită de limitele și nivelul organizării. De ce să negăm, când această negare ar fi cea mai nesăbuită prejudecată, că, în ceea ce privește nivelul de organizare, situația noastră în acest moment este încă aproape lipsită de speranță. Privind tabloul în această lumină, László Ravasz exclamă: „Ce se poate face cu maghiarimea? Se poate face ciment din acest nisip strălucitor care se dezagregă, din grămada de cristale minunate, mărunte, fără consistență? („Károly Nagy”, în volumul intitulat *În umbra morții*, Budapesta, 1927)[3].

Fiindcă trebuie, se și poate. Trebuie găsit doar liantul. Despre asta doresc să vorbesc mai târziu.

Acum trebuie să stabilim înainte de toate că minoritatea care nu dispune de imperiu, redusă la forțele proprii, având sarcina gigantică de a fi cel mai maghiar maghiar și cel mai uman om, punându-și caracterul național în slujba valorilor universale, nu poate să-și ducă la îndeplinire misiunea decât pe bază spirituală, la modul și în sens spiritual. Căci și pentru noi este posibil un imperiu, unul singur. Acesta este imperiul sufletului, al caracterului, care numai cu valoarea sa poate să impună recunoașterea, dreptul la existență și respectul. Acest imperiu este posibil. Posibil, dacă pe de o parte nu îl considerăm atât de mic, de neînsemnat, de nebulos, încât realitatea sa sublimă să devină insesizabilă, iar pe de altă parte, dacă, înțelegându-l, nu ne sperie dimensiunile sale incomensurabile, în așa măsură încât să nu cutezăm a ne apropia de el, a ne consacra lui. Căci ceea ce este spiritual, pentru omul lipsit de formele realității materiale este totdeauna ireal și gol. În schimb, pentru cel care îl zărește într-un fel, dar îl găsește nepregătit, este de obicei înfiorător de străin și apăsător. Cu această deprecieri de neînțeles sau cu înfiorarea năucitoare obișnuiește omul să asculte cuvântul lui Hristos despre imperiul sufletului: „Ce folos dacă cineva câștigă întreaga lume, dar în suflet păgubește?”

Cum trebuie, deci, să ne educăm pentru a trăi cu imperiul sufletului? Trebuie să debarasăm în gândire cuvântul „maghiar” de orice determinare geografică, statală, juridică, politică și să așezăm în fața noastră ceea ce este etern maghiar: națiunea spirituală. Această națiune spirituală se concretizează pentru noi în gândirea, creațiile, caracterul marilor personalități ale trecutului maghiar și în operele spiritului maghiar în domeniul științei, al literaturii, al artei, al idealurilor etice, al înțelepciunii vieții și al datinilor. Națiunea astfel concretizată este o realitate sufletească, dar este o realitate: o putere vie, activă, modelatoare, educatoare. Toate împreună constituie realitatea unei mentalități și vieți specifice care leagă pentru totdeauna pe cei născuți și educați de acest geniu. Unitatea spirituală în cauză crează gândire, concepție și practică de viață comune, eternizate, exprimate, proclamate, protejate și consolidate prin unitatea limbii materne.

Această maghiaritate sufletească având ca adevăr de bază că sufletește suntem pe veci una cu tot ce este valoare maghiară, devine viața adevărului și a iubirii maghiare, în cultură și organizare socială și astfel factor constitutiv real pretutindeni unde trăiesc adevărate și iubitoare suflete maghiare.

Ce înseamnă astfel, în ce ne privește, a fi maghiar?

Dezvoltarea și fructificarea în sânul comunității legate și exprimate prin limba maternă a valorilor muncii, învățaturii, disciplinei și dragostei dezinteresate. Conștiința unei asemenea comunități păstrează moștenirea națională care i s-a încredințat și o transmite copiilor, astfel încât aceștia să nu fie niciodată siliți să trăiască o viață de împrumut și totuși în așa fel încât viața lor să nu fie închisă față de marile interese universale ale omenirii și ale solidarității.

În consecință, revizuirea conștiinței noastre naționale maghiare minoritare ne cere îndeosebi două mari transformări sufletești: una înseamnă că maghiaritatea legată de imperiul pământesc să devină în noi maghiaritatea

sufletească; cealaltă ne cere însă să nu considerăm maghiaritatea eternă astfel eliberată mai slabă decât maghiaritatea legată și de imperiul extern, sprijinită și de acesta și să nu o scoatem la mezat, pentru că așa e mai greu să fii maghiar, fiindcă așa trebuie să fim maghiari prin puterile proprii. Firește, din această conștiință rezultă direct un instinct de conservare care asigură fiecărui individ – presupunând că sufletește aparține comunității – existența materială și spirituală, culturală și morală, astfel legitimându-se pe sine.

Dar această chestiune se ramifică spre marea problemă a organizării și a educației, asupra căroră trebuie să medităm separat.

În vol. *Sándor Makkai*, Egyedül. Tanulmányok [Singer. Studii], Kolozsvár, Erdélyi Szépmíves Céh, 1931, p.209-230.

(Traducere: Florica Perian)

Sándor Makkai (1890-1951), profesor universitar, scriitor și episcop reformat. Studii secundare la Aiud și Sfântu Gheorghe, după care a urmat cursurile facultății de teologie reformată din Cluj, în 1912 obținând și doctoratul în filosofie. În 1926 devine episcop al Bisericii reformate, în această calitate fiind senator în Parlamentul României. În 1936 se stabilește în Ungaria, funcționând ca profesor la Universitatea din Debrecin, după care se va muta la Budapesta. În perioada petrecută în România s-a remarcat printr-o activitate deosebită în câmpul literaturii, debutând cu un volum de poezii (*Számadás* [Dare de seamă], 1912), dar publicând îndeosebi romane: *Kapu előtt* [În fața porții] (1921), *Ördögszekér* [Căruța dracului] (1926), *Ágnes* (1928), *Táltos király* [Regele mag] (1934), *Sárga vihar* [Viforul galben] (1934), *Holttenger* [Marea Moartă] (1936), *Magyarok csillaga* [Steaua ungurilor] (1937), *Szép kísértet* [Fantoma frumoasă] (1942), *Szabad vagy* [Ești liber] (1943) ș.a. De asemenea, o parte a prelegerilor și discursurilor sale au fost publicate sub titlul *Magunk revíziója* [Autorevizuirea noastră] (1931), iar studiile lui au fost adunate în: *Egyedül. Tanulmányok* (Kolozsvár, Erdélyi Szépmíves Céh [1931]), *Erdélyi szemmel* [Cu ochi de ardelean] (1932) și *Harc a szobor ellen* [Lupta împotriva statuii] (1933).

[1] Filosof grec despre care se știe prea puține lucruri (a trăit aproximativ între 576-480 î.e.n.), Herakleitos din Ephes a văzut în foc principiul primordial al tuturor lucrurilor, având atributele materiei cele mai subtile și mai puțin corporale. Totodată, el a căutat o explicație rațională a universului, asemuind realitatea cu apa fluviilor și cu focul, aflate mereu în opoziție.

[2] Henri Bergson (1859-1941), filosof francez, care a promovat o concepție profund dualistă, după cum sugerează și titlul uneia din lucrările sale, *Matière et mémoire* (1896). În contextul susținerilor sale, conștiința înseamnă libertate, „eul profund” opunându-se „eului superficial”, libertatea presupunând ca absolut toate acțiunile noastre să emane din întreaga personalitate.

[3] Este vorba de László Ravasz (1882-1975), episcop reformat și membru al Academiei Ungare de Științe. Între 1907-1921 fusese profesor la Academia Teologică din Cluj, fiind apoi chemat ca preot al bisericii din piața Kálvin din Budapesta și totodată ca episcop al eparhiei Dunamellék, în această ultimă calitate devenind și membru al Parlamentului ungar pentru o lungă perioadă de timp (1927-1944). În 1948, când instaurarea regimului comunist a fost o certitudine, a demisionat din funcția de episcop, rămânând doar un simplu preot. În textul de față este invocat volumul său, *A halál árnyékában*, apărut la Budapesta în 1927.